

"Hava kurşun gibi ağır!!

Bağır

bağır

bağır

bağırıyorum.

Koşun

kurşun

erimeğe

çağırıyorum...

...

'Deeert

çok,

hemdert

yok'

Yürekerin

kulakları

sağır...

Hava kurşun gibi ağır..."

Onur BAKIR

Günlük Evrensel Gazetesi Muhabiri

ODTÜ Medya ve Kültürel Çalışmalar Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

Nazım Hikmet Ran böyle diyordu 1930 Mayıs'ında (1). Nazım Usta'nın imge denizinde 'kurşun' başka çağrışımlara kapı aralasa da, 'hava kurşun gibi ağır' dizesi akü fabrikalarında çalışan işçilerin yaşadıklarını da özetliyor aslında. Irili ufaklı onlarca fabrikanın iç pazarın yanı sıra ihracata yönelik olarak da 'akü' ürettiği Türkiye'de kurşun maruziyetinin yol açtığı sağlık sorunları akü fabrikası işçileri için oldukça tanıdık. Bol tirajlı gazetelerimizin anlı şanlı ekonomi sayfalarında, hangi akü şirketlerinin hangi pazarlarda liderliğe oynadığını anlatan haberleri sıkça bulmak mümkün. Ancak sürekli tirmanan kâr marjlarının, büyüyen pazarların arkasındaki emekten söz edildiğine, kâr hırsının işçilere çıkardığı 'sağlık' faturasına rastlamak hayli güç. Bir başka deyişle, suyun üzerindeki yüzü dahi yeterince görülmeyen (iş kazaları ve meslek hastalıkları) buzdağının bir parçası akü fabrikası işçilerinin yaşadığı sağlık sorunları.

Tam da bu noktada, bu yazının amacı Türkiye de akü üretiminde öne çıkan iki büyük fabrikada (Yiğit Akü ve Mutlu Akü) işçilerin yaşadıklarını yine işçilerin anlatımlarından yola çıkarak aktarmak, bu buzdağının görünür kılınması ve nihayetinde de 'eritilmesi' için verilen çabalara küçük de olsa bir katkı sunabilmek.

AKÜ FABRİKALARININ 'KURŞUN' İŞÇİLERİ

Detaylı bir inceleme ve saha çalışması gibi iddiaları olmayan bu yazıda, sorunu doğrudan yaşayan işçilerin deneyimleri esas alınarak yaşamın içinden bir kesit sunulmaya çalışılacak. Telefonla ya da yüz yüze görüşülen işçilerin isimleri, 'işten atılma riski nedeniyle' saklı tutulacak.

Metal Yemişiz Gibi...

Ankara'daki Sincan Organize Sanayi Bölgesi'nde kurulu olan Yiğit Akü Fabrikası'nda yaklaşık 300 işçi çalışıyor ve ücretler 500 YTL civarında seyrediyor. Mesai saatlerinin ardından görüntüğümüz Yiğit Akü işçilerinde çalışma koşullarının yarattığı tahribat gözle görülecek düzeyde. 'Şu içtiğim çaydan hiçbir tat almıyorum.' diyerek başlıyor bir işçi söze ve şöyle devam ediyor: 'Sabahları ağızımızda metal yemişiz gibi bir hisle uyanıyoruz. Aşırı halsizlik, iştahsızlık, ağrı yaşıyoruz. Uyuduğumuz uykudan bir şey anlamıyoruz. Bazen belimizi doğrultamadığımız oluyor. Sigara içenlerin durumu daha da kötü. İşten eve geldiğimizde hiçbir şey yapamıyoruz. Yemeğimizi yiyor, uyuyoruz. Eşim ve çocuklarım da alıştı artık duruma.'

Bu durumun nedenlerini ise şöyle anlatıyor işçiler: 'Fabrikada havalandırma yetersiz. Önceleri eldiven ve maskeler haftada bir veriliyordu, artık

her gün veriliyor. Gaz maskelerinin filtreleri değiştirilmediği için gaz maskesi yerine kalitesiz maske kullanıyoruz. Havalandırma yetersiz kaldığı için kurşun soluyoruz. Özellikle kesme-fırlama, formasyon ve sıvamadaki arkadaşlarımız kurşunun içinde çalışıyor. Kanımızdaki kurşunun 80'e (mikrogram) çıktığı bile oluyor. Bırakın işçileri, yemekhanede çalışan bir arkadaşımızda kurşun 38 çıktı. Uzun süredir çalışan işçilerin kanında kurşun düşük çıkıyor. Nedenini öğrendik. Kurşun işçilerin kanından iliklerine işlemiş.'

Yiğit Akü Fabrikası işçilerinin sektördeki diğer küçük ölçekli fabrikalara göre iki avantajları var. Fabrikada işyeri hekimi istihdam ediliyor ve işçilerin Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi'ne ulaşma şansları var. Fabrikada düzenli olarak kan tahlilleri yapılıyor ancak tahlillerin gereğinin yapıldığını söylemek çok da mümkün değil. İşçilerin verdiği bilgiye göre tahlillerde kurşun oranı yüksek çıkan, hatta zehirlenme aşamasına gelmiş olan işçiler çalıştırılmaya devam ediliyor, 'iş değişikliği gerekli' raporları alan işçiler de çalışmayı sürdürmeye zorlanıyor.

Hastane Uğrak Yeri...

Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi fabrikadaki bir çok işçi için bir 'uğrak yeri'. İşçiler, çok sayıda arkadaşlarının hastanede tedavi altına alındığı ve tedavilerinin ardından yeniden iş başı yaptıklarını söylüyor. Öte yandan sık sık işyeri hekimine görünen, hastaneye giden işçilere de 'iyi gözle bakılmıyor'. İşçilere göre son aylarda işçilerin Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi'ne gitmesi fabrika yöneticileri tarafından engelleniyor. Üretim müdürü ve genel müdür vizite kağıtlarını imzalamadığı için işçiler sevkle hastaneye gitmekte zorlanıyor.

Son dönemde yaşanan bir başka örnek ise oldukça çarpıcı. Geçtiğimiz aylarda işçilerden alınan kan örnekleri Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi'nde tahlil edildiği ve sonuçların fabrikaya gönderildiği halde tahlil sonuçları aylarca açıklanmadı. Kanındaki kurşun düzeyini öğrenmek isteyen işçilere verilen yanıt ise böyle bir durum söz konusu olmadığı halde 'Hastanenin tahlil makinası arızalıymış, sonuçlar yanlış çıkmış.' oldu. Daha sonra alınan kan örnekleri hastane yerine özel bir laboratuvara gönderildi. İşçilerin

söylediğine göre; 'Her ne hikmetse özel bir laboratuvarında yapılan tahlillerinin sonuçları hastaneden daha düşük çıktı.' İşçilerin bu anlatımı, kanımızca İş Yasası'nın 77'nci maddesinde tanımlanan 'işçileri bilgilendirme' yükümlülüğünün işveren tarafından yerine getirilmediğini gösteriyor. Yine aynı maddedeki 'işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmamak' şeklindeki işveren yükümlülüğünün de yaşama geçirilmediği açık.

Rakamlar Ne Diyor?

Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi'nde 2005 ve 2006 yılında konulan meslek hastalığı tanılarında kurşun etkilenmesinin ilk sıralarda yer alması ve başvuruların hemen hemen hepsinin Yiğit Akü işçilerinden gelmesi de durumu özetler nitelikte. 2005'te Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi'nde verilen 175 'meslek hastalığı kararı' arasında kurşun etkilenmesi 68 kararla, yani yüzde 38.9'luk bir oranla birinci sırada yer alıyor. 113 'meslek hastalığı şüphesi kararı'nın da 39'u, bir başka deyişle yüzde 34.5'i kurşun etkilenmesi. 2005'te kurşun etkilenmesini sırasıyla Pnömonkoz, Koah., Nöropati, Solvent Etkilenmesi ve

İtirme Kaybı izliyor (2). 2006 yılında da tablo esas itibarıyla değişmiyor. Toplam 169 meslek hastalığı kararı arasında 71 karar ve yüzde 42'lik oranla Pnömonyoz birinci sıraya yerleşirken, 41 karar ve yüzde 24.3'lük oranla kurşun etkilenmesi ikinci sırada yer alıyor. Ancak kurşun etkilenmesinde bir düşüşten söz etmek mümkün değil. Toplam 183 'meslek hastalığı şüphesi kararı' arasında 111 karar ve yüzde 60.7'lik oranla kurşun etkilenmesi ilk sırada (3) Kurşun etkilenmesi şüphesiyle 2005 ve 2006 yılında Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi'ne başvuran işçilerden yalnızca 1'i hakkında 'meslek hastalığı olmadığı kararı' konulması da dikkat çeken bir başka nokta. Yiğit Akü işçilerinin, engellemelere rağmen Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi'ne erişebilmesi ve burada tedavi olabilmesi, tüm işlevsizleştirme çabalarına rağmen meslek hastalıkları hastanelerinin ne kadar önemli olduğuna, Türkiye'deki 3 meslek hastalığı hastanesinin geliştirilmesi ve hastanelerin ülke geneline yaygınlaştırılması gerektiğine de işaret ediyor.

Önce Kalite!

Yiğit Akü'nün internet sitesinde, "Yiğit Akü A.Ş. çalışanlarının Yiğit Akü A.Ş.'nin bir parçası olduklarını hissederek, mutlu, huzurlu bir ortamda çalışmalarını sürdürüyor. Çalışanların memnuniyetlerini araştırıyor. Çalışan memnuniyetini artırmak için çalışma şartlarında sürekli iyileştirme faaliyetlerinde bulunuyor." diyor (4). Ancak fabrikada uzun süre asılı kalan 'önce kalite sonra iş güvenliği' yazısı patron cephesinde önceliğin neye verildiğini gözler önüne seriyor. İşçilere dağıtılan 'İşçi Sağlığı

ve İş Güvenliği El Kitabı'nın genelinde de iş kazaları ve meslek hastalıklarının sorumlusu 'kuralları ihlal eden işçiler' olarak gösteriliyor, Sağlıkta Dönüşüm Programı'nın temel ilkelerinden olan 'Herkes kendi sağlığından sorumludur.' anlayışı işçi sağlığı alanına tercüme ediliyor ve 'Kazaların ve işe bağlı hastalıkların çoğu kurallara uyulmadığı için olur.' diyor. 'Sanki kendileri her türlü önlemi alıyorlar da suçu bize yıkıyorlar.' diyen işçilerin kitapçıkta en çok tepkisini çeken nokta ise bir karikatür. Karikatürde, "Forklift kullanan bir işçinin 'çıplak bir kadın düşündüğü' için başka bir işçiyi ezmesi" tasvir ediliyor (5). Bu karikatürde de, işçi sağlığı ve iş güvenliği tabelalarının bir çoğunda olduğu gibi (ki bu tabelalar da ayrıca incelenmeye değer) sorumluluk işçinin sırtına yükleniyor.

Birleşmeden Değişmez...

Fabrikada çalışan işçilerin çoğu patron Yiğit Halis'in akrabası ya da köylüsü. İşçilerin anlattıklarına göre kendi akrabalarının bile sağlığıyla oynayan patron, önlem almak yerine işçilere çeyrek altın, erzak dağıtarak, bazı işçileri yemeğe götürerek, işçilerin birlik olmasını engellemeye çalışıyor. Sendikasız çalışan Yiğit Akü işçileri, 'Fabrikadan ayrıldıktan sonra mahkemeye gidenler var ama bu çözüm değil. Biz işçiler fabrikada birleşip, örgütlenip, hakkımızı aramadıktan sonra hiçbir şey değişmeyecek.' diyor. İşçilerin anlatımları hakkında görüşüne başvurduğumuz Fabrika Müdürü Hulki Büyükkalender ise, işçilerden bambaşka bir tablo çiziyor. Fabrikada gerekli önlemleri aldıklarını savunan Büyükkalender, işçilerin verdiği bilgiler hakkında 'Mesneti olmayan şeyler, doğru değil.' değerlendirmesini yapıyor. 'Piyasadaki liderliklerini' insan ve çevre sağlığına saygılı üretim yaparak elde ettiklerini öne süren Büyükkalender, "Avrupa'daki benzer uygulamalar, işçi sağlığı ve iş güvenliği kuralları burada uygulanıyor. Fabrikadaki havalandırma sistemi İspanya'daki Fransa'daki sistemlerden geri kalmıyor. Gerekli eğitimleri veriyoruz." diyor (6).

Mutlu Akü İşçileri Mutlu mu?

İstanbul'daki Mutlu Akü Fabrikası'nda çalışma koşulları akü üreten diğer fabrikalara göre göreceli olarak daha iyi. Ancak Mutlu Akü işçilerinin 'mutlu' olduğunu söylemek çok da mümkün değil.

Görüştiğimiz işçiler, yaklaşık 10 sene önce yenilenen fabrikada eskiye nazaran sorunların azaldığını söylüyor ve ekliyorlar: 'Eskiden durum çok kötüydü, kurşun mahvediyordu işçileri.' İşçiler yaşadıklarını şöyle anlatıyor: "Kurşundan dolayı Meslek Hastalıkları Hastanesi'nde yatan çok olmuyor. Sevk almadan fiili olarak hastaneye gidenler var. Bizim işyerinde üç aydan üç aya idrar tahlilleri yapılıyor ama kimi doktorlar idrar tahlili yetmez, kan tahlili de yapılmalı diyor. Biz de idrar tahlillerinin yeterli olmadığını düşünüyoruz. İdrar tahlillerinin sonuçları da açıklanmıyor. Yönetim 'Biz sınırın üstünde çıkarsa gerekeni yaparız.' diyor. Toz ölçümlerinin de sonuçları açıklanmıyor. Eskisi kadar yok ama özellikle kurşunun yoğun olduğu bölümlerde çalışan işçiler de kurşun insanı yavaş yavaş çökertiyor. İştahsızlık, yorgunluk, ağrı, cinsel isteksizlik oluyor. Arada müfettişler geliyor. Geliyorlar, çay içip gidiyorlar..."

Mutlu Akü işçileri de fabrikada özellikle 'baca temizliği' yeterince yapılmadığı için havalandırmanın yetersiz, maskelerin kalitesiz olduğunu düşünüyor. İşçi sağlığı ve iş güvenliği eğitimi konusunda işçilerin anlattıkları oldukça dikkat çekici: "Biz de işçi sağlığı, iş güvenliği eğitimi verilmez. Bir tane dosya gelir önümüze, 'eğitim aldım' diye imzalarız o dosyayı. Müfettiş geldiğinde de eğitim yapılmış gibi görülür. İşe yeni başlayanlara bir iki sayfalık bir kağıt verilir eğitim diye. Sağlık Kurulu da 3 ayda bir bildiri yayınlar ama onu da okuyan okur okumayan okumaz." İşyeri hekimi istihdam edilen ve İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu'nun olduğu fabrikada işçilerin en büyük avantajı fabrikada sendikanın olması. Petrol-İş Sendikası'nın örgütlü olduğu fabrikada işçiler sorunlarını fabrika yönetimine iletme olanağı buluyor.

Kurşun mu, Sıcak mı?

İşçiler, "Sağlık Kurulu'nda bir işçi, bir tane sendika işyeri baş temsilcisi, işyeri hekimi ve 5 işveren temsilcisi olur. Sağlık Kurulu aylık toplantı yapar. Sendika temsilcisi işçilerin sorunlarını anlatır ve önerilerini söyler ama bu önerilerin hepsi yapılmaz. Sendikanın varlığı önemli bizim için. İşçi sağlığı konuları toplu sözleşmeye de giriyor." diyor. Fabrikada işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda kuralları yerine getirmeyen işçilere de ceza uygulanması söz konusu. Ancak işçilerin

verdiği bir örnek 'kural-ceza' denkleminin yetersizliklerini de gözler önüne seriyor: "Fabrikada 'soğutma' sorunu var. Mesela ikmal şarj dairesinde sıcaklık çok yüksektir. Yaz aylarında cehennem gibi olur içerisi. Soğutma yapılmadığı için sıcaktan bunalan işçilerin maskelerini çıkardıkları oluyor. İşçi vardiya amiri geldiği zaman takıyor maskeyi. Maskesiz yakalanırsa da uyarı yiyor, ceza yiyor. Kısa kollu çalışmak da yasak. Tamam kısa kollu çalışsak kurşun zarar verir ama uzun kollu çalışsak da bu sefer sıcaktan ölürüz." İşçilerin bir diğer sorunu ise 'banyo' sorunu. Fabrikada işçilerin kullanımına açık 'banyo' olmakla birlikte, işçilere göre banyo yapmaya yeterli zaman yok: "3'te paydos ediyoruz, 3 çeyrek de servis kalkıyor. Banyo yapmaya zaman yetmiyor, bu sefer de kurşunu eve taşıyoruz. 3'e 10 kala mesai bitsin; daha rahat banyo yapalım istedik ama olmadı."

'Kurşun Eritme' Çağrısı...

Yukarıda anlatımlarına yer verdiğimiz işçiler, kayıt dışı üretim yapan ya da daha küçük ölçekli akü fabrikalarına göre daha olumlu koşullarda çalışıyor. Bir de işyeri hekiminin adının bile geçmediği, işçilerin sigortasız çalıştırıldığı, gerekli önlemlerin alınmadığı fabrikalar söz konusu. 'Hava kurşun gibi ağır' akü fabrikalarında, 'dert çok' ama 'hemdert yok' değil. Konuya ilişkin kapsamlı bir araştırmanın yapılması, sorunun tüm boyutlarıyla ortaya konulması, çözüme dönük stratejilerin üretilmesi, bir mücadele hattının oluşturulması ve akü sektöründe oldukça düşük seyreden sendikalaşmanın güçlendirilmesi gerektiğini söylemek mümkün. Yeter ki işçilerin kanındaki kurşunu eritme çağrısına kulak verilsin...

Kaynaklar

1. http://nazimhikmet.fisek.com.tr/siir/kerem_gibi.htm, Ran, Nazım Hikmet, 'Kerem Gibi'.
2. http://www.ankarameslek Hastanesi.gov.tr/sb_meslek_hast_ist_tablo_2005.doc
3. http://www.ankarameslek Hastanesi.gov.tr/hizmet_detay.asp?id=25
4. <http://www.yigitbattery.com/icerikler.php?id=161>
5. Yiğit Akü, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği El Kitabı, 2005, Sincan Matbaası.
6. Bakır, O., "İşçinin Damarlarından Kurşun Akıyor", Günlük Evrensel Gazetesi, 09.04.2007, (http://www.evrensel.net/haber.php?haber_id=7901).●